

*fineste*  
"Den beste forretning som er gjort  
-----  
i Skiensfjorden"  
-----

114171

*fineste*  
*Skien*  
Som det fremgår av de opplysninger jeg har gitt ~~ixax~~ tidligere, hadde SKK altfor liten disponibel kraft til å kunne overholde sine kontraktmessige forpliktelser. Selskapet eide siden 1918 rettigheter til utbygning av store vannfall i Hjartdal og Tuddal men hadde ikke maktet å sette arbeidet i gang før krigen kom i 1940.

*forretning*  
*Skien*  
Da så tyskerne begynte å opprette sine veldige industribedrifter i Norge, så imidlertid Kraftselskapet en chance til å få gjennomført sine slumrende planer, og i 1941 innledet direktør Olav Strand et samarbeide med det tysk-norske selskap ~~Norax~~ ~~xx~~ A/S Nordisk Lettmetall. Forhandlingene kom meget snart inn i det spor at SKK ville selge sin aksjemajoritet i Porsgrunds Elektrometallurgiske Aktieselskap mot ~~xxxx~~ til gjengjeld å få en gunstig kraftleiekontrakt med Lettmetall og derved skape grunnlaget for å utbygge sine vannfall.

Dette arbeide måtte jeg for enhver pris forhindr, og jeg fikk det forhindret. Denne kjensgjerning gir forklaringen på den viktigste divergens mellom direktør Strand og meg. ~~Detxx~~ er imidlertid fra min motpart fremlagt så mange uriktige meddelelser om denne saken, at jeg blir nødt til å gi en detaljert og dokumentarisk redegjørelse for hvordan det hele utviklet seg.

Direktør Strand har ved ~~x~~ flere anledninger påstått at hans samarbeide med tyskerne var noe han ble tvunget inn i, meget mot sin vilje, på

grunn av min holdning. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ Til alt hell kan jeg bevise at sammenhengen er en ganske annen.

La meg for det første peke på at jeg i 1941 ikke var medlem av Nasjonal Samling. Det var selvfølgelig heller ikke direktør Olav Strand, men han hadde fra januar 1941 fått ved sin side i SKK tre NS-ordførere og deres innstilling har vel i noen grad påvirket hans disposisjoner, skulle man ha rett til å anta. Det fremgår iallfall ikke av noe dokument jeg har sett, at det har foreligget noen divergens mellom ham og de tre NS-menn i SKKs ledelse. De opptrådte i skjønn forståelse under hele okkupasjonstiden og arbeidet intimt sammen i den aksjon som ~~førte til~~ endte med at jeg ble kastet ut av ~~styret~~ PEAs styre i 1944.

Det var to sideløpende, ~~men~~ men allikevel forskjellige saker som tilsammen førte utviklingen inn i det spor den fikk:

For det første den sviktende strømleveranse, som påførte PEA store tap og gjorde det naturlig for vår sveitsiske aksjonær Météor å søke avhendet sine interesser i PEA.

For det annet direktør Strands fantastiske plan om å utbygge hele 100000 kilowatt i Hjartdøla ved hjelp av Lettmetall. ~~Det er et utrolig stort~~

Jeg refererer disse to saker under ett, men i kronologisk orden, så den historiske sammenheng trer frem i klart lys.

Som nevnt hadde Météor allerede i 1925 vært inne på tanken om å selge sine PEA-aksjer på grunn av de lange driftsstanser som SKK hadde påført vårt selskap. Den samme situasjon inntrådte i de første

krigsår, og med samme resultat : Météor ble igjen stemt for å selge. Selve krigen og avsperringen var naturligvis en medvirkende årsak til dette. I et brev , datert 1. mars 1941, anmodet Météor meg om å "gjøre oss et tilbud for våre samtlige aksjer i PEA, hvis De ser noen mulighet for det. De vil bedre enn oss kunne gjøre Dem opp en mening om aksjenes virkelige verdi, og hvis De kan finne en kjøper er vi fullt beredt til å overveie det tilbud som De måtte gjøre oss."

Overlattet

Umiddelbart etterat jeg hadde mottatt dette brevet, den 3. mars 1941, henvendte jeg meg til generaldirektør Axel Aubert i Norsk Hydro og spurte om Hydro kunne være interessert i å få et tilbud om overtagelse av Météors aksjepost. Jeg tenkte meg at hvis et slikt kjøp kom i stand, ville Hydro også være interessert i å delta i kraftleveransen til PEA. Dette viste seg å stemme. Generaldirektør Aubert stilte seg meget velvillig til forslaget, men bare under forutsetning av at Hydro kunne sikre seg en aksjemajoritet i PEA ved også å få overlatt noen av SKKs aksjer. Dette ville han selv undersøke, og skulle så eventuelt komme tilbake til saken.

I et brev av 31. mars underrettet jeg Météor om samtalen med Aubert og sa:

"Med støtte i vår status for 1940 forela jeg ham vår økonomiske stilling, som han fant tilfredsstillende. Men med kraftkontrakten og fordelingen av aksjene var han ikke tilfreds. Driftsstansene i år og i forrige år var heller ikke til å komme forbi. Det ~~var~~ vanskeliggjør salg, at aksjemajoriteten og ledelsen i styret er på SKKs hånd. Det blir min oppgave å komme over disse innvendinger. Herr Aubert har erklært seg rede til å føre forhandlingene videre i mai måned, og jeg håper at jeg vil kunne overbringe Dem et tilbud på Deres aksjepost."

Denne min forhåpning gikk ikke i oppfyllelse. Jeg hørte ikke mer fra generaldirektør Aubert, som forøvrig fratrådte sin stilling i Norsk Hydro sommeren 1941.

I mellomtiden hadde PEA avholdt den generalforsamling hvor SKKs representanter innvalgte direktør Strand i styret ~~sk~~ og også foreslo ham som formann. Den <sup>+</sup> var den 4. april 1941. Dagen etter gikk de imidlertid med på å velge meg til formann mot at vi alle vedtok Strands <sup>PM om SKKs kraftpolitikk</sup> ~~tidlige xxxxxxxx PM~~ (referert i forrige kapittel side ...) og hvor vi også ble enige om at der "ikke opptas noe som helst arbeide for å endre de nåværende eiendomsforhold ved bedriften (PEA) medmindre dette skjer i forståelse med SKK."

Som nevnt sa driftsbestyrer Ellefsen ~~ixdxxxx~~ ~~færbindskxx~~ at dette forbehold naturligvis ikke kunne gjelde et eventuelt ~~salg~~ salg av Météors aksjer. Det var i og for seg en ren selvfølge, for ingen av oss kunne hindre Météor i å selge til hvem de ville, men jeg er allikevel glad for at det ble presisert av Ellefsen, for direktør Strand har siden forsøkt å utgi meg som "løftebryter" på grunn <sup>for min overtalelse</sup> ~~av min formidling av Météors salgstilbud~~ <sup>(forseglet)</sup> til Hydro.

<sup>nu forseglet</sup> Dette salgstilbud hadde jeg jo ~~xxxxxxx~~ lagt frem for generaldirektør Aubert den 3. mars, en måned før generalforsamlingen, og jeg har aldri hørt om noe løfte med tilbakevirkende kraft.

Efter min samtale med generaldirektøren og hans reaksjon på min opplysning om at SKK hadde aksjemajoriteten i PEA, hadde jeg også liten tro på at det ville komme noe ut av eventuelle salgshandlinger.

Enhver annen "endring av eiendomsforholdene" hadde SKK det fulle herredømme over, og jeg turde ikke regne med at SKK ville gi slipp på sin aksjemajoritet, selvom det kanskje var den eneste

mulighet for å skaffe PEA tilstrekkelig kraft.

I et brev til dr. Friderich skrev jeg den 19.mai:

"Da jeg den 3. mars talte med generaldirektør Aubert i Norsk Hydro om en eventuell deltagelse i vårt selskap, ble der stilt krav om å få kjøpt en aksjemajoritet. Dette krav kan kun oppfylles med hjelp fra SKK, men SKK har alltid avslått salg av sin aksjemajoritet. Jeg spurte hr. Aubert om vi kunne leie 6000 til 10000 KWA prima kraft fra Norsk Hydro og om SKK til gjengjeld fikk avgi et tilsvarende kvantum kraft, som ikke var konstant. Dette ble bekræftet.

Hvis vår kraftforsyning ikke blir forbedret, må vi regne med årlige driftsstanser over flere måneder. De tap som derved oppstår utelukker enhver fortjeneste i normale tider, og vi blir alle sittende med verdiløse aksjer. Det vil også SKK få erfare.

For tiden er vi kommet så langt at PEA med samtykke ~~fra~~ av SKK har søkt om 6000 KWA av Statens prima kraft fra Nore. Kraften koster 0.7 øre pr. KWA og blir tildelt den 1. juni. Jeg nærer intet håp om at vi får noe av denne kraft, da de større kommuner gjennom avtaler har fordring på den. Når denne kraftkilde svikter, er kun Norsk Hydro igjen; og hvis vi ikke til vinteren vil nedlegge driften ~~og~~, må vi henvende oss til Norsk Hydro om en kombinasjon av aksjekjøp og kraftforsyning gjennom Norsk Hydro.

Foreløpig ~~ja~~ kan jeg ikke si noe mer, men jeg skal holde Dem underrettet."

Jeg visste ikke da at direktør Strand på eget initiativ hadde henvendt seg til generaldirektør Aubert og søkt et samarbeide. Dette fikk jeg først kjennskap til under voldgiftssaken i 1943. Direktør Strand fremla da et PM., datert 22. juli 1943, hvor det heter:

"I mai 1941 ~~opp~~søkte jeg daværende ~~direktør~~ generaldirektør Aubert i Norsk Hydro for å innlede forhandlinger om ~~SKKs~~ SKKs formidling av Hydros utvidede kraftoverføring til Herøya.

Understrekningene skyldes meg. Den siterte passus ~~forrekommer meg~~ forteller klart både hvem initiativet til forhandlingene utgikk fra og hva som var hensikten med dem: SKK ville gjerne bli med på de store tysk-norske arbeider som da var under forberedelse. ✓

Videre heter det i Strands PM:

X

De som har vært med på dette arbeidet, har vært: direktør Strand, generaldirektør Aubert, og jeg.

17. mai 1941. I Oslo. X

"Efter noen minutters samtale om dette spørsmål uttalte generaldirektør Aubert at han for en tid siden hadde hatt henvendelse fra direktør Christiansen i PEA som fortalte ham at SKK hadde aksjemajoriteten i PEA og brakte på bane spørsmålet om Hydro kunne interessere seg for overtagelse av PEA-aksjer. (Generaldirektør Aubert nevnte dengang ikke at direktør Christiansen også hadde medbrakt et direkte forslag ~~fra~~ på vegne av Météor om overtagelse av Météors aksjer."

Her har jeg understreket ordet også. Hele avsnitte ~~XXX~~ er nemlig typisk for direktør Strands måte å argumentere på. Ved å nevne SKK først og Météor sist oppnår han å fremstille min henvendelse til/Aubert som nøyaktig det motsatte av hva den var. Jeg overbrakte Météors forslag og opplyste på hr. Auberts forespørsel at aksjemajoriteten tilhørte SKK. Direktør Strand gjengir det som om jeg først har budt frem SKKs aksjer (hva jeg overhodet hverken kunne gjøre eller hadde gjort) og dernest også stilt et kjøp av Météors aksjer i utsikt. Jeg hadde som nevnt bare talt om kjøp av Météors aksjer, og i tilknytning hertil antydnet en utveksling av kraft mellom Hydro og SKK. Generaldirektør Aubert svarte til dette at han selv ville ta saken opp med SKK, hva han åpenbart ikke hadde gjort, og formodentlig heller ikke ville ha gjort hvis ikke Strand selv hadde henvendt seg til ham.

~~Senere på sommeren hørte jeg antydninger om at det var forhandlinger i gang mellom SKK og Norsk Hydro, men jeg fikk ingen direkte føling med dem før generaldirektør Aubert var fratrådt og advokat Bjarne Eriksen inntrådt i hans sted. Den 15. juli fikk jeg en oppringning fra generaldirektør Eriksen~~

Sommeren 1941 hørte jeg antydninger om at det var forhandlinger i gang mellom SKK og Norsk Hydro, men hadde selv ingen direkte føling med dem. Den 15. juli fikk jeg imidlertid en oppringning fra

advokat Bjarne Eriksen i Hydro som ba meg telegrafer til Météor efter det salgstilbud som jeg hadde talt med generaldirektør Aubert om.

Dette gjorde jeg samme dag og bekreftet det i et brev til dr. Friderich hvor jeg bl.a. skrev:

"Norsk Hydro har forhørt seg i hos SKK om betingelsene for et aksjekjøp i PEA og har fått et tilbud ~~gjøre~~ på SKK-aksjene. Jeg kjenner ikke detaljene i dette tilbud, men direktøren for SKK har fortalt oss at hans prisforlangende lå meget høyt fordi det dreiet seg om en aksjemajoritet. Til det eventuelle salg av aksjene er også knyttet betingelse om overtagelse av ikke konstant kraft.

Vanntilførselen går stadig nedover, og vi kan ikke regne med Hydrokraft til vinteren. Vår stilling kan ikke bedømmes gunstig og jeg har varslet SKK, at uten kraft ~~til~~ til vinteren vil vi ikke kunne beskjefte og beholde våre arbeidere. Driftsstansen siste vinter kostet oss kr. 250000, og i vinter kostet den oss en halv million.

Kraftforsyningen bærer alene skylden for de siste års tilbakegang ~~ixxxxxx~~ i produksjonen.

1938 - 19.951 tonn jernlegeringer omregnet til  
45 % FeSi.

1939 - 16.368 "  
1940 - 9.790 "  
1941 - 6.000 " max.

Forhåpentlig blir ikke forhandlingene med Norsk Hydro resultatløse som følge av overdrevne betingelser fra SKKs side."

Efter å ha sendt dette brevet hadde jeg ~~ingen~~ ikke noen som helst forbindelse med aksjesaken. Selv forhandlingene ble ført direkte mellom Hydro og Météor, og advokat ~~Kjell~~ Meinich-Olsen i Hydro reiste til Sveits for å undersøke om selskapet kunne få de sveitserfrancs som var forlangt til betaling av aksjene.

Den videre utvikling fremgår ~~av~~ av direktør Strands eget PM av 22 juli 1943. Her heter det:

"Utpå sommeren fortalte generaldirektør Eriksen, som i mellomtiden hadde overtatt generaldirektørstillingen i Hydro, at Hydro hadde fått håndgitt Météors aksjer i PEA. Ved studium av en del gamle dokumenter mente jeg nå å kunne påvise at SKK hadde forkjøpsrett til disse aksjer i tilfelle Météor ville selge. Imidlertid var det på det rene at denne forkjøpsrett i øyeblikket var illusorisk fordi SKK sikkert ikke ville kunne skaffe den sveitsiske valuta som var nødvendig for å kunne gjøre bruk av forkjøpsretten. Etterat jeg hadde fortalt generaldirektør

Eriksen dette, fikk jeg en dag ~~xxxxxx~~ anmodning pr. telefon fra ham om formelt å gi avkall på ~~gj~~ å gjøre bruk av forkjøpsretten i den nåværende situasjon, hvilket jeg lovet å gjøre. Han ba meg gjøre dette pr. telegram til direktør Christiansen, hvilket også ble gjort."

Her harx vi igjen et par gode eksempler på direkt. Strands ulne måte å fremstille sakene på når det er om å gjøre for ham å røklegge sine bevegelser. Uttrykket "utpå sommeren" har ingen relasjon til det som fortelles senere i avsnittet, for det omtalte telegram er datert så sent som 14. oktober 1941. (Generaldirektør Aubert var for øvrig heller ikke fratrådt sommeren 1941; på generalforsamlingen i Norsk Hydro den 12. desember ~~xx~~ ble det meddelt at han ville trekke seg tilbake ved driftsårets slutt.) Og hvilke forkjøpsrett hr. Strand "mente å kunne påvise" har jeg ingen formening om. Det er ikke nevnt et ord om noen slik forkjøpsrett i de opprinnelige kontrakter, ~~og~~ heller ikke i nyere dokumenter som jeg har sett. Og det er aldri påberopt noen forkjøpsrett fra SKKs side før krigen, for eksempel ikke da jeg fikk kjøpt mine hundre aksjer av Météor.

Forhandlingene mellom SKK og Hydro (eller Nordisk Lettmetall) ~~forstikkxgjennomxhøsten~~ gikk videre sommeren og høsten 1941. Direktør Strand skriver om dette i sitt PM:

"Jeg skal så redegjøre nærmere for forhandlingen om salget av SKKs aksjer i PEA.

Ut på sommeren fikk jeg besøk på mitt kontor i Porsgrunn av herr advokat Meinich-Olsen i Hydro som meddelte at han kom for å forhandle om kjøp av ~~xx~~ tomtearealer fra PEA eller om overtagelse av SKKs aksjer. Jeg svarte at tomtene kunne vi ikke forhandle om. De forhandlinger måtte føres med PEA. Derimot måtte selvfølgelig forhandlingene om våre aksjer føres med oss. Det ble nå samtidig meddelt oss at den virkelige kjøper, såvel hva tomtene som aksjene angikk, ikke var Hydro, men Nordisk Lettmetall."

Om direktør Strand ikke tidligere hadde visst

hvilke interesser som ville bli ~~tilgode-~~ tilgode-  
sett ved SKKs "formidling av Hydros utvidede kraft-  
overføring" ~~til~~, så ble han altså fullt orientert  
"utpå sommeren" 1941. (Dette må ha vært før 15. juli  
- jfr. advokat Bjarne Eriksens opplysning til meg  
denne dag om at Hydro hadde fått tilbud på SKKs  
aksjer i PEA.)

A/S Nordisk Lettmetall var som bekjent stiftet i  
fellesskap av Luftwaffe og I.G.Farbenindustrie, og  
Hydro hadde ikke kunne<sup>t</sup> avslå å delta, da en  
vegring sikkert ville ha medført tysk overtagelse  
av hele konsernet. Det nye selskap hadde sommeren  
1941 kjøpt to forskjellige arealer på Roligheten~~en~~  
av Porsgrunn Kommune og Porsgrunn Havnestyre, og  
midt mellom disse arealene lå PEAs eiendom.

Jeg siterer videre fra direktør Strands PMx (ut-

~~XXXXXX~~ hevelsene ved meg) :

"SKK måtte altså nå ta spørsmålet om aksjene opp  
til realitetsbehandling. Innen SKKs ledelse var det  
nå som før oppfatningen at man hadde størst inter-  
esse av å beholde aksjene for derigjennom å ha an-  
ledning til å påvirke utviklingen av PEA under  
hensyntagen til SKKs store utbygningsplaner i Hjart-  
døla, et anlegg som SKK for lang tid siden har plan-  
lagt og hvor fosserettighetene er kjøpt. Ved utbyg-  
ningen av dette anlegg vil SKK ~~formentlig~~ flerdoble  
sin disponible kraftytelse og det var da naturlig  
å søke en del av de store kraftmengder anvendt ved  
PEA for straks fra begynnelsen å få en til-  
strekkelig stor belastning på anlegget.

Innen ledelsen for SKK gjorde imidlertid ~~en~~  
også den oppfatning seg gjeldende at man ikke burde  
motsette seg en rasjonell utvikling av de stor-  
bedrifter som nå er under utvikling i distriktet.  
(Av generaldirektør Eriksen var det blitt sagt at  
det ikke ville være noe tiltalende å ha PEA liggende  
som "en fremmed liten øy" midt i de store fabrikk-  
komplekser som Lettmetall var i ferd med å utbygge  
på Herøya og Roligheten.) Men skulle~~en~~ man på den  
annen side av hensyn til de ennå større interesser  
oppgi Kraftselskapets stilling til PEA og derved  
bryte med et viktig prinsipp i SKKs kraftpolitikk  
gjennom mange år, mente man å måtte forlange å bli  
holdt skadesløs både for de direkte verdier man  
ga fra seg og for de fremtidige kraftleverings-  
muligheter som man ikke lenger ville ha noen  
innflytelse på. Detaljene i de lange forhandlinger

som fulgte, kan det i denne forbindelse ikke ha noen interesse å redegjøre for."

Her må jeg igjen erklære meg uenig med direktør Strand. En nærmere redegjørelse for disse forhandlingene ville utvilsomt vært av meget stor interesse. Men allerede av det som er sagt, fremgår noen høyst interessante kjensgjerninger. Den som leser hr. Strands fremstilling med oppmerksomhet, vil se at SKKs ledelse har drøftet den utviklingen som var begynt å ta form med Lettmetalls inntog i Skiensfjorden, og at resultatet av deres overveielser er blitt at de ville ofre PEA mot å oppnå de fordeler for seg som kunne påregnes av et samarbeide med det tysk-dominerte selskap. De hadde i alle år villet ha PEA som en slags melkeku som straks <sup>skulle stå</sup> ~~skulle stå~~ klar til å ta imot en stor del av de kraftmengder som de håpet å få bygd ut i Hjartdøla. Utbygningen var aldri blitt realisert, og de hadde aldri sørget for at den kraft vi hadde krav på var konstant. Men nå så de en mulighet for å få realisert sine vidt-  
rekken-  
de planer, og som man ser var SKKs ledelse da straks rede til å likvidere vårt anlegg for at Lettmetall skulle få en "rasjonell utvikling." De var derfor villige til å gi fra seg "direkte verdier" (nemlig PEA) og dessuten "fremtidige kraftleveringsmuligheter" (til PEA, som de altså forutsatte nedlagt), og håpet til gjengjeld på rundelig kompensasjon i form av høy betaling for sine PEA-aksjer, utbygning av Hjartdøla og kraftlevering til Lettmetall.

Jeg tillater meg å peke på at direktør Strand ~~ixdennex~~ i dette avsnitt av sitt PM slipper katten ut av sekken og klart tilkjenner at SKKs ledelse var parat til å gi okkupasjonsmaktens selskap Lett-

metall all anledning til en "rasjonell utvikling."

I betraktning av den patriotiske innstilling hr.Strand har påberopt seg efter krigen, synes jeg denne del av hans PM er en meget opplysende lesning.

Selv om direktør Strand legger et diskresjonens slør over de fortsatte forhandlinger, lar det seg gjøre å rekonstruere de viktigste trekk i hendelsesforløpet på grunnlag av de foreliggende dokumenter. De viser efter min mening at både direktøren og hans NS-styre har arbeidet meget effektivt, og sikkert er det at i disse forhandlinger ble PEA lenge betraktet som en lus mellom to negler. For å få realisert sin kongstanke, utbygningen av Hjartdøla, var SKK villig til å gå meget langt - og hele tiden på PEAs bekostning.

Som nevnt opptok Norsk Hydro, parallelt med forhandlingene om aksjekjøpet, også forhandlinger om kjøp av PEAs ledige tomter. Den første henvendelse om dette ble behandlet i vårt styremøte den 30. juli 1941, men besvart med at vi "for tiden ikke kan avgi tilbud."

I mellomtiden hadde forhandlingene om kjøp av SKKs aksjepost fortsatt, men jeg var ikke underrettet ~~om~~ om advokat Meinich-Olsens besøk hos direktør Strand og visste ikke som han at det var Lettmetall som sto bak. Det skjønte jeg først den 31. august, da jeg under et besøk i Porsgrunn plutselig fikk beskjed ~~om~~ opp til kontoret om at en hel delegasjon av representanter for Hydro og Lettmetall hadde meldt seg ved inngangen og ønsket å se våre anlegg. Jeg hadde selv aldri antydnet hverken tomtosalg eller aksjesalg til Lettmetall, og de forhandlinger jeg hadde fått referert, hadde bare gjeldt Norsk Hydro.

PEA sto ~~x~~ nå altså overfor to alternativer : enten at SKK gjennomførte salget av sine aksjer til Lettmetall, med uttalt fare for at vår bedrift ville bli oppslukt, eller at Lettmetalls behov kunne imøtekommes ved at selskapet overtok noen tomter som vi selv ikke hadde bruk for. I denne situasjon var det klart at jeg måtte velge det sistnevnte alternativ. Det ble så opptatt forhandlinger på denne basis, men spørsmålet om tomtosalg ble stadig skutt ut fordi SKKs folk insisterte på at det måtte behandles i sammenheng med aksjesalget.

Om de fortsatte forhandlinger heter det i hr. Strands PM :

"Forhandlingene om aksjesalget ble ført med en rekke representanter for Lettmetall (generaldirektør Eriksen, direktør Foss, dr. Walther, overing. Dvorak, direktør Schmidt, direktør Schultze, kontorsjef Kühne, samt flere andre tyske herrer og på enkelte møter flere representanter for Hydro, bl.a. direktør Kielland.) Forhandlingene ble brakt til en foreløpig avslutning 20. oktober 1941, idet generaldirektør Eriksen etter en siste innrømmelse fra min side erklærte ~~xxx~~ at samtlige den annen parts forhandlere var enige om å ~~å~~ foreslå for sin part at forslaget ble vedtatt, samtidig som han ba meg forelegg saken snarest mulig i Kraftselskapets ledelse."

Etter denne "siste innrømmelse" fra direktør Strand lå altså alt til rette for at hans plan skulle gå igjennom.

✓ ~~x~~ Fem dager etter denne møte, den 25. oktober, ble det i styremøte i PEA behandlet en anmodning fra Lettmetall om adgang til påbegynnelse av byggearbeidet på våre ledige tomtearealer, og denne tillatelse ble gitt.

Videre skriver direktør Strand :

"Den 28. oktober meddelte jeg pr. telefon (til generaldirektør Eriksen, som hadde ført forsetet for den annen part under forhandlingene) at forhandlingsresultatet var vedtatt av SKK. Den 17/11 henvendte generaldirektør Eriksen seg til meg med anmodning om å få skriftlig bekreftelse på

den tidligere muntlige meddelelse om vedtagelsen. Denne anmodning hadde jeg selvfølgelig ingen grunn til å avslå og sendte derfor samme dag den ønskede bekreftelse."

Formuleringen her kunne tyde på at direktør Strand ikke har hatt helt god samvittighet, et inntrykk ~~han~~ som bestyrkes ved at han halvannet år senere ba generaldirektør Eriksen om å få en bekreftelse på sin egen bekreftelse. Den fikk han så i følgende form, datert 25. juni 1943:

Herr direktør O. Strand.

Vedr.: Overtagelse av PEAs aksjer  
samt strømleveringskontrakt  
med Nordisk Lettmetall A/S

På foranledning bekrefter ~~sk~~ jeg at Deres skrivel-  
se til meg av 17. november 1941 angående ovennevnte  
sak er fremkommet på min anmodning.

Efter at forhandlerne var blitt enige om et kontraktsutkast som skulle forelegges de avgjørende organer på begge sider til eventuell vedtagelse, var det meg om å gjøre å få en skriftlig bekreftelse på at det avgjørende organ på Deres side hadde godtatt det foreliggende utkast, og i forbindelse hermed få skriftlig fastlagt de bemerkninger som fra SKKs side var fremkommet ved den avsluttende kontraktsforhandling.

Såfremt De ønsker ytterligere opplysninger, står jeg med glede til disposisjon.

Arbødigst

Bjarne Eriksen (sbgn.)

Jeg må tilstå at jeg ikke riktig skjønner hvorfor det var så om å gjøre for direktør Strand å søke ly bak generaldirektør Eriksens brede rygg akkurat i denne forbindelse, men man kan jo gjøre seg sine tanker. Og generaldirektøren stilte seg beredvillig til disposisjon som den der ikke har noe å skjule - og heller ikke intet å frykte.

Om det vedtatte kontraktsutkast bemerket direktør Strand i sitt PM at det var

"et omfangsrikt dokument med detaljerte bestemmelser bl.a. av ren teknisk natur i forbindelse med opprettelsen av en 50 års kraftleiekontrakt"

Han erklærte videre at SKK var uvillig til å

fremlegge utkastet i den pågående voldgiftssak om sammensetningen av styret i PEA, men derimot var han villig til å legge det frem for en sakkyndig kommisjon.

Jeg ønsket å få kontraktsutkastet fremlagt i landsviksaken mot meg, og der ble anstillet utenrettslig etterforskning for å bringe det for dagen. Direktør Strand opplyste da i et PM av 1. juni 1950 at den tyske tekst som inneholdt den endelige kontraktsformulering ikke lenger kunne finnes i SKKs arkiver, hva der vel må sies å være noe påfallende. Han kom frem med to utkast til kontrakten og erklærte at om der var tilkommet noen endringer, så var det sikkert bare helt underordnede ting. Disse utkast - som jeg ~~lange etter krigen fikk se ganske flyktig~~ - var imidlertid bare på halvannen side, mens kontrakten ifølge Strands opplysninger var "et omfangsrikt dokument," så sammenhengen er noe uklar. Det ble opplyst at dokumentet ikke kunne finnes i Lettmetalls arkiver på Herøya og antokes å være makulert. En eventuell kontrakt eller kontraktsutkast måtte, sier vedkommende etterforskningsbetjent til slutt, være å finne i Norsk Hydros hovedkontor i Oslo, men så langt ble ikke etterforskningen utstrakt.

Jeg kan altså ikke gjengi kontraktsutkastet her, ~~xxx~~ men hovedtrekkene er kjent. SKK solgte til Lettmetall alle sine aksjer i PEA. Lettmetall skulle få en kraftleiekontrakt på 50 år om levering av 25000 kw spillkraft fra Hjartdøla og skulle bygge en overføringslinje til Herøya.

Som omtalt i direktør Strands PM fra 1943, var kontraktsutkastet skriftlig vedtatt av SKK. Derimot ble det ikke vedtatt av Lettmetall, som ikke så noen grunn til å kjøpe hele PEA for å få anledning

*Finke ut utkastet som fulgte etterpå og ble fremlagt*

*etterforskningen*

*2. Se i arkivet  
Hjartdøla  
Hjartdøla  
Hjartdøla*

til å overta de av våre ledige tomter som selskapet gjerne ville ha.

Det ble fortalt meg under krigen av daværende driftsbestyrer Ellefsen at direktør Strand var meget fornøyd med den kontrakt han hadde sluttet med Lettmetall, og at han omtalte den overalt i Porsgrunn som en stor seier for seg og "den fineste forretning som noensinne er gjort i Skiensfjorden."

Det var den formodentlig også, for han hadde oppnådd meget gode betingelser - for SKK. Hvordan det skulle gå med PEA, var det tenkt mindre på. Det heter herom i hr. Strands PM:

"Når det nå fremheves som en anke mot SKK at SKK hadde tiltenkt PEA en så og så liten "rolle", så synes dette temmelig malplisert. Det er klart, at når vi forhandler med en kjøper, som forutsetningsvis skal bli eier av 95% av aksjene (SKKs 55% og Météors 40%) så ville det være en utenkelighet at vi som skulle gi fra oss alle våre interesser i PEA, skulle forsøke å binde disposisjonsfriheten hos den nye aksjonær som praktisk talt ville bli eneier av bedriften. SKK hadde ikke mer ~~ingen~~ grunn til en så anmassende opptreden overfor Lettmetall enn Météor hadde det i forbindelse med sitt tilbud om aksjesalg." (Understrekningen er direktør Strands.)

Det var altså tindrende klart at kontrakten ville medføre utslettelse av PEA og dets anlegg, og jeg har på PEAs kontor i Porsgrunn sett en situasjonsplan over vår eiendom, hvor PEAs fabrikk var overtegnet med nye bygninger for Lettmetalls planlagte aluminiumsanlegg. Driftsbestyrer Ellefsen hadde mottatt denne situasjonsplan fra Lettmetalls anleggskontor på Herøya ~~samm~~ med anmodning om å inntegne alle ledninger og rom under våre fabrikk-anlegg.

Imidlertid gjensto det ennå å få tyskernes underskrift på kontrakten, og den ble det heldigvis ikke noe av, fordi jeg selv fikk anledning til å være med på de avsluttende forhandlingene. For å

utelukke enhver mistanke om at jeg "pønter" på fremstillingen, gjengir jeg her direktør Strands egen versjon av begivenhetenes utvikling, slik den er utformet i hans PM av 22. juli 1943:

"Jeg kommer så til det møte som 20/12.41 fant sted på Norsk Hydros kontor i Oslo, og hvori ~~deltok~~ deltok et stort antall representanter ~~fra~~ såvel fra Hydro som fra Lettmetall.

Forhandlingene på dette møte ble ~~ført~~ i hovedsaken mellom generaldirektør Moschl og direktør Christiansen. Direktør Christiansen erklærte seg villig til å selge de tomtearealer Lettmetall ønsket. Derefter henvendte herr Moschl seg til meg med spørsmål om hvorvidt jeg var enig heri. Jeg meddelte da hvilke betenkeligheter SKK hadde ved å skille seg av med disse tomtearealer av hensyn til SKKs kraftutbygningsplaner og de utvidelser ved PEA som ~~skulle~~ kunne bli aktuelle i forbindelse ~~med~~ hermed. Avslutningen på møtet var følgende replikk-veksling mellom generaldirektør Moschl og direktør Christiansen:

Direktør Christiansen : "Ja, leicht wird es gewiss nicht sein, einen Abkommen über diese Sache im Stande zu bringen."

Gen.dir.Moschl: "Sie meinen, dass man uns Schwierigkeiten schaffen wird?"

Direktør Christiansen: "Ja."

Efter måten uttalelsen falt på var det ingen tvil om at "man" betydde SKK.

Nettopp på den tid sto SKK midt oppe i nye forhandlinger med Hydro og Lettmetall, nemlig om et utvidet samarbeide om de fremtidige kraftoverføringer til Lettmetalls og Hydros fabrikanlegg på Herøya, forhandlinger som altså intet hadde med PEA eller SKKs forhold til dette selskap å gjøre. Det handlet seg om meget store interesser til et beløp på mange millioner kroner og kontrakter med 50 års varighet. Under disse omstendigheter å utsettes for en påstand om at man lager vanskeligheter var meget lite tiltalende. At man saklig kan ha en annen mening om en forretning som f.eks. tomte-salget, er jo et helt annet ~~en~~ forhold som ~~en~~ enhver forretningsmann uten videre vil forstå. Det var den siterte uttalelse av direktør Christiansen og dens sammenheng med de nevnte forhandlinger om kraftoverføringsplanene til Herøya som var gjenstand for den helt private diskusjon ~~xxxx~~ mellom direktør Christiansen og meg, og som foregikk på gaten underveis fra Hydros kontor inntil vi skiltes utenfor direktør Christiansens kontordør."

Som man vil se av innledningen til det sist siterte avsnitt, slipper direktør Strand her en ny katt ut av sekken : et utvidet samarbeide om

framtidige kraftoverføringer til Lettmetall. Her taler han for en gangs skyld rett ut, og søker ikke engang som tidligere å dekke seg bak unnskyldninger om at det ~~også~~ gjaldt forhandlinger han var tvunget inn i på grunn av et initiativ fra min side. Av gode grunner har han heller ikke gjort det senere. Det fremgår jo med lysende klarhet ~~at~~ av hele sammenhengen og hans egne ord at han har satt sitt håp til en millionforretning med okkupasjonsmaktens metallkonsern.

I betraktning av at jeg, på grunnlag av hans beskyldninger mot meg i 1945, har vært siktet etter straffeløvens ~~en~~ paragraf 86 om landsforrædersk samarbeide med fienden, noe som igjen førte til at jeg ble fengslet, innført i forbryterkartoteket og mentalundersøkt, er jeg fristet til å spørre om det egentlig var mest nærliggende å la meg undergå denne skjebne.

Som en liten pussighet, men med alvorlig bakgrunn kan jeg fortelle at da generaldirektør Bjarne Eriksen og advokat Mainich-Olsen oppsøkte meg straks etter møtet for å gjennomgå kontraktene fra 1920 og se hvor stor innflytelse SKK hadde på ledelsen av PEA, så generaldirektør Eriksen med et smil:

"Jeg må først fortelle Dem, at da De og Strand forlot møtet, kunne jeg ~~en~~ ikke avholde meg fra å gjøre de gjenstående herrer oppmerksom på at det ikke ville bli noen hyggelig spasertur for direktør Christiansen."

Det ble det heller ikke. Direktør Strand var mer rasende enn noe menneske jeg har sett, han var så opphisset at det faktisk var umålig for ham å ~~si~~ ord, og jeg fryktet virkelig for at han skulle gå til ~~de~~ håndgripeligheter. Gang på gang

gjentok han med dirrende stemme: "De aner ikke hvor meget De har ødelagt for meg."

Det var så sant som det var sagt. Jeg ante ikke hvor langt han hadde villet gå, og jeg ble helt paff da jeg halvannet år senere fikk se hans PM med avsløringen av det veldige omfang hans samarbeidsplaner hadde hatt.

Senere er det muligens gått opp for ham at han såvisst ikke hadde noen grunn til å bli rasende på meg, men tvert imot skulle være meg stor takk skyldig. For det står jo tydelig å lese i hans eget PM at jeg hadde forpurret en avtale ~~xxx~~ med Lettmetall som han ellers ville hatt meget vanskelig for å forsvare etter krigen.

Jeg skylder å opplyse at SKK i et brev av 22. desember 1941 til Hydro meddelte at dets tilbud ikke ville bli vedstått lenger enn til årets utgang. Dette kunne vel riktignok bare bli oppfattet som en selgermanøvre, og faktum er at forhandlingen fortsatt langt inn i det nye år.

Forløpet av møtet med generaldirektor Moschl ~~xxx~~ og de andre herrer var forøvrig noe annerledes enn fremstilt av direktør Strand. Moschl begynte med å si at de fremsatte betingelser var ~~uhørlige~~ helt uhørte og at det måtte kunne finnes andre former for overtagelse av PEAs ledige arealer enn kjøp ~~av~~ av hele fabrikken. Han henstilte derfor til oss som ingeniører å fremkomme med nye forslag. Jeg erklarte at jeg ville se det som en ulykke at en førsteklasses bedrift skulle nedlegges for å gi plass for et nytt fabrikanlegg. Isteden kunne vi være intet essert i å selge ~~de~~ våre ledige tomter mot å få overlatt den planlagte ~~bebyggelse~~ smeltning i vårt nye ovnsanlegg, og resultatet av diskusjonen

ble at jeg skulle sette opp et kontraktsforslag etter disse linjer.

*Sammenheng med de to første alternativene*

Det ble gjort i samråd med direktør Strand og driftsbestyrer Ellefsen, og vi kom frem til et forslag som ble utarbeidet i to alternativer x og vedtatt enstemmig i forhandlingskomitéen. På styremøte i PEA den 8. januar 1942 ble det også vedtatt enstemmig for første alternativs vedkommende, men for det annet tok direktør Strand <sup>nå</sup>forbehold om at han først ville ta endelig standpunkt etter å ha forelagt spørsmålet for lederen av SKK, ordfører Halvorsen. Dagen~~et~~ etter var dette ~~ixxxxxx~~ brakt i orden, slik at begge alternativer var enstemmige.

Driftsbestyrer Ellefsen ble ~~xx~~ så av Lettmetall anmodet om å reise til Høyanger og besiktige Norsk Aluminium Companys ovn for bauxittsmeltning og gi et overslag over hva det ville koste å gjøre de nødvendige forandringer med vår ovn. Hans rapport om dette kjenner jeg imidlertid ikke, da den ikke passerte meg.

På den følgende generalforsamling i PEA, den 28. februar 1942, var det så at SKK truet seg til å velge ordfører Halvorsen som formann i styret.

Imidlertid fortsatte forhandlingene mellom SKK og Lettmetall, tross den tidligere opsigelse av opsjonen, og så sent som i juni 1942 var SKK fremdeles oppsatt på å samarbeide med Lettmetall. Jeg siterer følgende protokollutskrift fra et styremøte i PEA:

"Styremøte avholdtes 22. juni 1942 på selskapets kontor i Porsgrunn. Tilstede var d'herfor ordfører Halvorsen, direktør Christiansen, direktør Strand samt driftsbestyrer Ellefsen, sistnevnte som varermann for dr. Friderich.

Der behandledes:  
Sak 1. ....

Sak 2. Man enedes om for tiden ikke å foreta noe overfor Lettmetall for å søke avsluttet de innledede forhandlinger om tomtsalg til og samarbeide med dette selskap, idet spørsmålet om salg og om samarbeide ikke ønskes skilt ad.

Sak 3+ .....

Sak 4. ....

Møtet hevet.

(sign) N.Halvorsen Alex Christiansen O. Strand T.Ellefse

Jeg vet ikke nøyaktig når direktør Strand skiftet mening om fordelene ved å få i stand det planlagte samarbeide med Lettmetall. Hans PM av 22. juli 1943 viser at han da var kommet frem til en oppfatning som harmonerte bedre med ~~kansk~~ den patriotiske innstilling han har påberopt seg etter krigen. Og det var jo bra både for ham og PEA.

Til overflod kom så bombingen av Herøya den 24. juli 1943, som fratok tyskerne ethvert motiv for å forfølge saken videre, og ytterligere forhandlinger med eventuelle ytterligere innrømmelser fra SKKS side kom ikke mer på tale.

Men hvordan det ville gått med PEA - og med direktør Strand - hvis jeg ikke hadde klart å sette en kjelke i veien for hans gigantiske planer, det overlater jeg trygt til den ~~my~~ uhildede leser å dømme om.

Syv år etter disse forhandlinger, i 1950, forsøkte direktør Strand å unnskylde seg med at han aldri hadde ment noe reelt med sine forslag overfor tyskerne, og at han med vilje hadde satt sine krav så høyt at han visste de måtte bli avvist. Også det er en påstand som leseren selv kan overveie om han ser grunn til å godta.

Jeg tror ikke at en landssvikdomstol ville ha godtatt den.

*notat om bombing  
Herøya 24. juli 1943  
av Strand's side  
for å se om det  
28.2.55  
Samarbeidet med  
Lettmetall  
forhandlinger med PEA*